

Ontologie kriticky reflektovaná

Filosofický přístup je, jak řečeno, nutně kritický; musí tedy své kritice podrobit také každou filosofickou disciplínu, ať už se ustavila kdykoli a jakkoli (tím se pak může zabývat historie té disciplíny). Ontologie je filosofická disciplína; obsahově byla vymezena již Aristotelem, ale takto pojmenována byla až Christianem Wolffem (sám Aristotelé ji označil jako ‚první filosofii‘). Měla to být disciplína, zabývající se „jsoucím jakožto jsoucí“; tak bývá přeložen Aristotelův výměr ze začátku 4. knihy Metafyziky, ale někteří už vhodněji překládají „jsoucím, pokud jest“. To nám umožňuje se k tomuto vymezení v reflexi vztáhnout s otázkou: mohlo by mít smysl se ke jsoucímu vztáhnout, pokud není? A protože jsme si již dostatečně dávno uvědomovali, že dosavadní tradice předmětného myšlení chápe „jsoucí“ („jsoucno“) jako předmět, jako věc, objevila se cesta k vysvětlení, proč a jak je možno se myšlenkově vztáhnout k nějaké „skutečnosti“ jako k ne-předmětu. A zase je třeba uvážit, že to, co nazýváme skutečností, může být nejen předmětem nebo ne-předmětem (s vyloučením třetí možnosti), ale že může mít předmětnou i nepředmětnou stránku zároveň. Uvedme jako příklad nějakou živou bytost; takový živočich (nebo rostlina) nějakou dobu žijí, což znamená nepochybně trvání v čase. To znamená, že takový pes je v každém okamžiku svého života předmětně jsoucí, ale že v daleko větší míře „je“ nejsoucí, ať už již nejsoucí („bylý“) nebo jako ještě nejsoucí („budý“). Protože však je nepochybně jsoucí jako celá bytost, budeme toto po nějaký čas trvající pobývání na světě označovat jako jeho „bytí“. Naproti tomu všechny okamžité aktuální jsoucnosti, které se ustavičně vyměňují, budeme chápat jako abstrakce, které pozorovány vlastně od skutečné živé bytosti jako celku odhlížejí. S tím úzce souvisí starý problém, v jakém smyslu lze o takovém v čase trvajícím „pobytu“ mluvit jako o „jednom“. Tradičně se to vykládalo tak, že po celou dobu trvání (života) živé bytosti, a tedy ustavičných proměn, zůstává něco od počátku až do konce beze změn, a na rozdíl od „bytí“ se mluvilo o tzv. „esenci“ (odtud ‚esencialismus‘). Potíž byla v tom, že ‚esenci‘ nebylo možno ani vidět, ani slyšet nebo jinak vnímat, nýbrž jenom myslet, takže nemůže jít o opravdovou skutečnost, nýbrž jen o skutečnost myšlenou (myšlené, cogitatum, musíme také považovat za skutečnost).

(Praha, 190227-3.)